

Franckesche Stiftungen zu Halle

Disputatio Exegetico-Dogmatica De Experientia Spirituali

Lange, Joachim

Halæ Magdeburgicæ, 1710

VD18 14991551

Sectio Prima. Exegetica.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:obv:ha33-1-201511

Locus Phil. I. 9, 10.

Καὶ τὸτο προσεύχομαι, ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἔτι μᾶλλον καὶ
μᾶλλον περισσεύῃ ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰδήσει, εἰς τὸ
δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, ἵνα ᾗτε εὐληκῶντες καὶ ἀ-
πρόσκοποι εἰς ἡμέραν χριστοῦ.

Et illud oro, ut charitas vestra magis magisque exube-
ret in agnitione omnique sensu, ad probandum, quæ
sint differentia, ut sitis sinceri & offendiculi expertes
in diem Christi.

SECTIO PRIMA EXEGETICA.

SYNOPSIS.

Consideratur sensus litteralis
generatim §. I. II.

Nec non συνάφεια, & quidem
cum antecedentibus §. II. III.
IV.

Cum consequentibus §. V.

Uti & scopus §. VI.

Excutiuntur singule voces, &
quidem particula καὶ §. VII.

Porro vox τὸτο §. II. X.

Προσεύχομαι §. IX. X.

ἵνα §. XI.

ἡ ἀγάπη §. XII. XIII. XIV.

ὑμῶν §. XV.

Περισσεύῃ §. XVI. XVII.

ἔτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον §. XIII.

ἐν ἐπιγνώσει §. XX. XXI.

καὶ αἰδήσει §. XXII. XXIII. XXIV.

πάσῃ §. XXV. XXVI.

εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς §. XXVII.

XXIII.

τὰ διαφέροντα §. XXIX. XXX.

ἵνα ᾗτε εὐληκῶντες §. XXXI.

XXXII.

καὶ ἀπρόσκοποι §. XXXIII.

εἰς ἡμέραν χριστοῦ §. XXXIV.

A 2

§. I.

DE EXPERIENT. SPIRIT.

§. I.

Ic primum generatim considerandus est
sensus hujus loci *litteralis*, una cum
 ejusdem *συνάφεια*. Illum hæc exhibet
 propositio: *Paulus apprecatur Philip-*
pensis incrementum, seu exuberanti-
am, amoris & experientie spiritualis
ad δοκιμασίαν viteque sinceritatem,
nunquam interrumpendam. Cujus pro-

positionis analysis hæc continet momenta: 1. *Subjectum*,
 quod est Paulus, amoris affectu abundans. 2. *Predicatum*, quod
 describitur (a) ab actu apprecandi: *τῷ το προσύχου*. (b)
 ab appreciationis *objecto*, seu re, quam apprecatur, quæ est a-
 moris exuberantia, agnitione & experientia spirituali promo-
 venda. (c) a *fine & effectu*, qui est *δοκιμασία* spiritualis, cujus
 novus finis atque effectus est vitæ integritas, offendiculi ex-
 pers.

§. II.

Ut vero eo reddatur evidentior *sensus* hujus loci *litteralis*,
 modo dicta propositio in plures potest resolvi; nimirum hasce:
 1. Paulus Philippensibus affectus sui abundantiam spirituali ap-
 precatione testatur. 2. Apprecatio hæc tendit ad exuberanti-
 am amoris. 3. Amoris exuberantia promovetur agnitione &
 experientia spirituali. 4. Experientia spiritualis spiritualem
 gignit *δοκιμασίαν*. 5. Spiritualis *δοκιμασία* parit vitæ integri-
 tatem, offensionis expertem. 6. Vitæ integritas est conservan-
 da usque ad diem Christi. Unde apparet, nexum harum pro-
 positionum Logicum ex arctissimo ipsarum, de quibus sermo
 est, rerum nexu & cognatione derivari.

§. III.

Quod si loci nostri *συνάφεια*, quam cum iis habet, quæ
 eum antecedunt & consequuntur, consideramus, non parum
 inde lucis illi, per se quidem jam tum admodum perspicuo,
 affunditur. Ad antecedentia quod attinet, Paulus v. 5. men-
 ti-

SECTIO I. EXEGETICA.

tionem facit communionis Evangelii, in quam per fidem venerant Philippenses, nec non v. 6. boni operis, quod Deus hac ratione in ipsis inceperat; ideoque omnes eos ejusdem gratiæ, cujus dulcedinem Paulus κατ' ἐξοχὴν gustaverat, συγκοινωνός, confortes ac participes fecerat. Hinc emergit in Paulo, ad Philippenses scripturo, tenerrimus & abundantissimus affectus, & quidem gaudii in se ipso super hac re; erga Deum vero affectus gratiarum actionis v. 3. pro conversionis negotio, tam egregie cœpto; nec non fiduciæ pro eodem, ab ipso perficiendo v. 6. porro erga Philippenses itidem affectus fiduciæ pro inchoati boni continuatione v. 7. amoris, qui nec in vinculis statuque afflictissimo ab ardore & sinceritate sua remittat; nec non desiderii pro salute ipsorum flagrantissimi, v. 8.

§. IV.

Ex hoc affectu quemadmodum suam pro Philippensibus adhuc factam in precibus intercessionem derivaverat v. 3, 4; sic ex eodem derivat eam incrementi & experientiæ spiritualis apprehensionem, de qua præsens locus noster agit. Unde beneficio hujus συναφείας videmus, tractari hic doctrinam magni momenti magno cum affectu, adeoque eam, quæ non nisi ab iis, qui cum Paulo ac Philippensibus, mente regeneriti, in veram Evangelii communionem venerunt, aut serio ad eam tendunt, & hac ratione simul & Philippensium & apprecantis Pauli affectum revera imbibunt, solide ac cum fructu possit intelligi. Quales lectores ut hæc Dissertatio, in hujus doctrinæ exegesi occupata, inveniat omnes, saltem plurimos, est, quod sincere exopto.

§. V.

Hæc de antecedentibus. Ex iis, quæ consequuntur, in præsens unicus versiculus II. cum loco nostro ἀμέσως coherentis, collatio sufficiat. Hic vero declarat, quænam debeat esse ratio veraque indoles spiritualis incrementi & experientiæ, nec non inde redundantis δοκιμασίας ἢ ἐπιχειρήσεως; nimirum practica, quæ ipsam Philippensium, πεπληρωμένων, impletorum fructibus justitiæ, experientiam & δοκιμασίαν minime reliquit sterilem, nudeque theoreticam, sed justitiæ fructibus,

quales per Jesum Christum in DEI gloriam fiunt, fecit fecundissimam, DEIque laudi ac gloriæ sincere servientem.

§. VI.

Quæ cum ita sint, simul patet, locum nostrum respectu scopi, quem Apostolus in universa Epistola sibi præfixit, esse id, quod est oculus aut cor, aut, si mavis, anima in homine. Etenim huc reliqua collineant omnia, ut Philippensium erga Deum & homines amor, fidei proles, una cum experimentalium rerum divinarum agnitione, ad *δοκιμασίας καὶ ἐιλικρινείας* fructum uberrimum, magis magisque invalescat; quorum speciatim locus noster tendit.

§. VII.

His generatim præmissis pergimus ad singularum vocum ac locutionum exegetin, ipsarum proprietatem ac *δίνωσιν* seu *emphasin* breviter consideraturi. Ubi primum sese listunt voces: *καὶ τῷτο προσεύχομαι*. Particula *καὶ* propositionem hujus versiculi de Pauli precatione connectit cum antecedenti, qua, Deo teste, sancte asseverat, se tenerrimo Philippensium desiderio teneri. Atque ita hæc particula connectit effectum cum causa sua genuina, remotisque votis hypocriticis, pro aliorum salute citra sinceritatem conceptis, docet pium animi, spiritu & gratia pleni, affectum esse precationum matrem, easque semper ex hoc fonte, rivulorum instar, derivandas esse.

§. VIII.

Vox *τῷτο* respicit consequentia: *ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν εἴη μᾶλλον καὶ μᾶλλον περισσείη*, determinans Pauli affectum generalem ad peculiare atque optimum precandi objectum, quod est spirituale amoris, experientiae ac *δοκιμασίας*, incrementum. Sic decet orare, ut sciamus, & quidem non superficialiter, sed solide, seu in luce Spiritus S. ac fidei, quid sit, quod precamur, & quantopere illud nobis aliisque sit utile ac necessarium. Contrarium deprehenditur in precatoribus inconsultis, quales erant filii Zebedæi, qui una cum matre, justo precandi objecto destituti, a Christo redarguantur; utpote qui post quaestionem:

τί θέλετε, datamque responſionem indignam: ἐκ διδάτε, inquit, τί αἰτεῖσθε, nescitis, quid petatis. Matth. XX, 20. ſeqq.

§. IX.

Sequitur precandi modus, expreſſus verbo *προσέυχῃ*, quod eſt precandi affectu & actu tendo *πρὸς εὐχὴν*, ad votum, ſeu ſcopum, precationi præfixum. Huc vero qui tendit, votum ſuum dirigit *πρὸς εὖ ἔχειν*, ad τὸ bene habere, ſeu ut ſibi & aliis bene ſit. Atque ita *προσευχὴ* eſt ejusmodi precandi ſpecies, quæ, proprie & ſtrictè accepta, ad impetrandum bonum directæ atque diſtincta eſt a reliquis precandi ſpeciebus, nimirum *δήσῃ* & *ἐντεύξει*, utpote quarum illa, ſtrictè accepta, *deprecationem mali*, hæc vero *interceſſionem* pro aliis ſignificat; quemadmodum perhibet ipſe Paulus 1. Tim. II, 1. adhortans, ut fiant *deprecationes*, *precationes* atque *interceſſiones* ſeu interpellationes una cum *εὐχαρίſταις*. Ubi tamen notandum eſt, *δήσῃ* interdum quoque idem ſignificare, quod *προσευχὴ*, vel *ἐντεύξεις* addita particula *ὡς* cum objecto perſonali, pro quo fit interceſſio, vid. v. 4. Cujus permutationis ratio eſt in promptu: ſiquidem nulla fieri ſolet mali deprecatio, quæ non ſimul boni precationem contineat, & vice verſa. porro obſervandum eſt, *προσευχὴν*, quando aliorum bonum reſpicit, ipſo hoc reſpectu *ἐντεύξεως* naturam & officium aſſumere; quemadmodum hoc ipſo loco fit.

§. X.

Neque ſolum precandi actum hoc loco ſignificat verbum *προσέυχῃ*, ſed, reſpectu ad precantem Paulum habito, ipſum precandi habitum notat: id quod non ſolum ex abundantiffimo ejusdem affectu, ſed inde etiam liquet, quod v. 3. & 4. indicat, ſe continuam Philippenſium memoriam, multa precatione fecundam, conſervare. Atque ita hac voce hoc loco non ſolum actum ipſum, ſeu affectum precationis, quocum ipſam epiſtolam conſcripſerit, ſed ſuam quoque precandi conſuetudinem, ante litteras ſcriptas dudum cœptam, & poſt ſcribendum conſtanter duraturam, aperit. Quid? quod precandi voce modoque ipſum primarium Epiſtolæ argumentum, de quo ſu-

DE EXPERIENT. SPIRIT.

supra §. V. proponat. Quæ scribendi ratio Paulo, pro affectus sui indole, est familiaris. vid. Col. I, 9. seqq. Eph. I, 16. seqq. conf. v. 3. seqq. Quod si hujus Epistolæ cap. II, v. 2. seqq. respiciamus,prehendimus, Apostolum, quod in loco nostro apprehendendo facit, mente ad Deum directâ, efferre modo prædevtico, per exhortationem admodum patheticam. Conf. I. Thessal. IV, 1.

§. XI.

Particula, quæ nunc sequitur, *ἵνα, causam* precationis, totiusque Epistolice scriptionis, *finalem* exprimit. Hæc in precantis Pauli animo erat sancta & saluberrima; uti sequentia docent. Observamus ergo hic merito, in precibus non solum requiri justum objectum, de quo §. VIII. sed etiam justum finem; siquidem finis malus, aut corruptus atque obliquus, totam actionem, quantivis alias per se pretii esse videatur, vitiat. Hoc egregie innuit Jacobus, quando cap. IV, 3. *petitis*, inquit, & *non accipitis*, eo quod *male petitis*, quem in finem? *ἵνα, ut in voluptatibus vestris consumatis*. Ubi clare ostendit, malum precandi finem vitiare non solum actum modumque, sed etiam effectum impedire. Loquitur enim non solum de modo: *κακῶς αἰτεῖσθε*, male precamini; sed etiam de impedito effectû, *ὃ λαμβάνετε*, non, seu nihil, accipitis. Idem finis vitium erat, quod Phariseorum preces reddidit irritas, imo Deo detestabiles, siquidem dicuntur precati *ὅπως ἂν*, seu *ἵνα φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις*, ut conspicui fierent hominibus Matth. VI, 5. Huc refer corruptum illud *ἵνα* Simonis *μαγεύοντος*, quo in sui ostentationem dona *θαυματοργίας* expetiit, impuroque hoc sine petitionis suæ actum, jam per se obliquum & corruptissimum, eo detestabiliorem reddidit, Act. VIII, 19.

§. XII.

In voce *ἀγάπης* philologice notamus *originem*, Theologice *emphasin*. I. Origo est Hebræa a verbo *אָהַב* amavit, quod affine est verbo *אָהַב* dilexit. Quod si derivationem Græcam malueris, verbum *ἀγαπάω* non incommode derivaveris e particula *ἀγα* valde, & *παύω* quiesco, vel *πάω* possideo; si-

qui-

quidem ἀγαπᾶν nihil est aliud, quam vehementi cum affectu ferri in objecti alicujus possessionem, ac in ejus communi-
 one acquiescere. 2. *Emphasis* ob sensus sui plenitudinem hanc vocem merito refert in classem earum, quæ longe sunt signifi-
 cantissimæ, præcipue in stylo Novi Testamenti. Significat enim universum istum novitatis spiritualis complexum, qui, ex
 regeneratione & fide ortus, per totum renovationis cursum am-
 bitumque sese extendit, & singula Christianismi, fide nixi, of-
 ficia continet. Unde ad ἀγάπην ipse Christus totius legis,
 secundum utramque decalogi tabulam consideratæ, praxin
 scriptorumque prophetarum nervum refert, quando Matth.
 XXII, 40. ἐν ταύταις, inquit, δυσὶν ἐντολαῖς (amore erga DE-
 um & proximum) ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται. Et
 Paulus Rom. XIII, 8. ὁ ἀγαπῶν τὸν ἕτερον, νόμον πεπλήρωκε,
 conf. Gal. V, 14. Sic I. Tim. I, 5. ἀγάπην ἐκ καθαρᾶς καρ-
 διας, καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς καὶ πίστεως ἀνυποκρίτως vocat τέ-
 λος τῆς παραγγελίας, summam illius præcepti, quod Timo-
 theo in dirigenda Ephesina ecclesia dederat, v. 4.

§. XIII.

Quid? quod ἀγάπη 2. Cor. XIII. commendetur ut cha-
 risma, reliquorum omnium præstantissimum, non minus usu
 suo amplum ac copiosum, quam duratione perpetuum. Est
 enim charitas, genuina ista fidei proles, virtus quædam univer-
 salis, reliquarum omnium mater, complexus, & directrix:
 & quemadmodum earum vim ac naturam ipsa & continet & gi-
 gnit; sic earundem etiam nomina sua facit, harumque appel-
 latione diversa, pro diverso respectu, insigniri gaudet. Hoc
 est, ratione objecti non solum distinguitur in eam, quæ erga
 Deum, nos ipsos & alios homines fertur; sed etiam, pro di-
 versitate novorum respectuum, subinde novarum virtutum in-
 signia induit ac repræsentat. Sic ad Deum directus amoris affe-
 ctus, quando ejus beneficia & perfectiones celebrat, accipit no-
 men *laudis* & *gratiarum actionis*: quando ejus præceptis parer,
 ejusque potentiam atque attributa reliqua intuetur, *obedientiæ*,
timoris, *invocationis*, *demissionis*, ac reliquarum, quæ circa

B

De-

Deum versantur, virtutum nomina ac ornamenta accipit. Ad nos ipsos conversus amor si genuinus est, modo *temperantiae* ac *castitatis* atque *diligentiae* naturam ac nomen exprimit. Eadem est ejusdem ratio respectu aliorum hominum. Etenim erga miseros & afflictos fit & dicitur *miserericordia* ac *beneficentia*; erga fratres *Φιλαδελφία*; erga hostes *ἐχθροφιλία*; erga superiores *reverentia*; erga inferiores *aequitas*, erga aequales *amicitia*, erga beneficientes *εὐχαριστία*; erga persecutores *lenitas*, *mansuetudo* & *patientia*: erga omnes *jussitia*; immo *charitas* fit *omnia omnibus*, quemadmodum Apostolus egregie perhibet citato capite 1. Cor. XIII.

§. XIV.

Jam si quaeratur: quonam sensu nostro in loco vox *ἀγάπης* accipiat? respondemus, eam, generaliter positam, merito significatu generali accipi; sed ita tamen, ut speciatim determinetur ad illud charitatis officium, quod sibi afflicto a Philippensibus exhibitum, Paulus C. IV. v. 10, 14. seqq. grata mente celebrat. Capite primo v. 6. sub operis boni, a DEO in ipsis coepta augendique ac perficiendi, mentione, praeter fidem, utique potissimum ad amplissimum hoc charitatis charisma respicit. Et quando v. 7. Philippenses vocat *συγκοινωνῆς τῆς χάριτος*, confortes gratiae, haud obscure indicat, ex quo fonte profluxerit ipsorum charitas, nimirum ex *gratia*. Quid autem haec in effectu suo est aliud, quam *Dei charitas*, cum terrissimo suavitatis ac dulcedinis sensu per Spiritum S. in pectore nostro diffusa? quemadmodum diserte testatur Apostolus Rom. V, 5. Atque ita amor amorem accendit, passivus Dei erga nos activum, seu nostrum erga Deum, adeo ut non solum theoria, sed ipso etiam affectu motuque cordis sincere usurpare possimus illud Johanneum: *Nos amemus ipsum, ὅτι αὐτὸς πρῶτος, quia ipse nos primus amavit.* c. IV. v. 19. conf. v. 11.

§. XV.

Nec praetereundum nobis est pronomen *ὁμῶν*, voci *ἀγάπης* additum. Quod quemadmodum possessivum est, sic egre-

SECTIO I. EXEGETICA.

11

gregiam Philippensibus fortem ac possessionem boni, a DEO accepti, quod in charitate erat, tribuit. Et hoc cum non haberent, aut acquisivissent, e suis, quibus natura valet, viribus, sed a Deo accepissent, & quidem in veræ conversionis ordine; ideo voce ὑμῶν designatur genuina hujus charitatis indoles, eaque distinguitur a charitate aliorum falso credita ac corrupta, seu naturali, qualis ante conversionem etiam in Philippensibus fuerat. Et sicut v. 7. dixerat ὑμᾶς πάντας, vos omnes gratiæ consortes; ita hic etiam apud vocem ὑμῶν merito subaudimus alteram eam πάντων, nimirum ἀγάπη ὑμῶν πάντων, precor, ut charitas vestra omnium exuberet. Etenim is erat priscorum Christianorum status, ut, quod de uno atque altero dicebatur, ordinarie etiam de reliquis omnibus, aut plurimis, verum esset; secus ac hodie Christianorum statum deprehendimus; siquidem, quando Verbi Minister, aut Theologiæ Doctor, de auditorum suorum, qui se ipsos pro conversis Christianis habent, grege universo dixerit: *precor ut charitas VESTRA*, nimirum jam cœpta, *exuberet*; non potest salva veritate subaudire, aut addere, vocem πάντων, omnium, sed propositionem suam ordinarie de paucioribus tantum intelligere cogitur. Tanta est gregum Apostolicorum a nostris discrepantia!

§. XVI.

Sequitur verbum περισσεύη. Significat τὸ περισσεύειν abundare, excellere, uti τὸ περισσὸν abundans, excellens. Unde verba, τὸ ἐν τῷ περισσῷ τῷ Ἰσραὴλ Rom. III, v. 1. recte redduntur: *quamnam igitur est Judei excellentia*. Sic Matth. V, 20. εἰ μὴ περισσεύσῃ ἢ δικαιοσύνη ὑμῶν, nisi abundaverit seu excellentior fuerit justitia vestra, Luth. Es sey denn eure Gerechtigkeit besser 2c. Est vero abundantia duplex, alia superflua; alia utilis ac necessaria, rei alicujus defectui ac sterilitati opposita, ejusdem sinceritatem ubertatemque notans. Et ubicunque hæc laudabilis est abundantia, ibi rei, cujus rationam egregie comparata est, singularem præstantiam seu excellentiam conciliat. Atque ita quando περισσεύειν utrumque significat, & abundare & excellere, revera inter hos vocis si-

B 2

gai-

gnificatus diversos ea est cognatio, ut una alteri sit subordinata, & utraque alterius naturam vocisque δέινωσιν declararet. Sed fiat applicatio ad locum nostrum. In hoc precatur Apostolus, ut Philippenſium charitas περισεύη, h. e. ut abundet & excellat. Etenim quo abundantior fit, seu plenior ac perfectior, eo redditur nobilior atque excellentior. Unde Apostolus, charitatis, & quidem exuberantis, χάρισμα Corinthiis commendaturus, illud 1. Cor. XII. v. 31. singulari excellentiæ ac prærogativæ elogio exornat, id ὁδὸν κατ' ὑπερβολήν, viam excellentissimam, appellans: cujus prærogativam deinde integro Cap. XIII. persequitur.

§. XVII.

Præterea nec prior vocis significatus, seorsum consideratus, sua caret emphasi. Etenim quando charitas dicitur abundare, homo, charitate præditus, comparatur cum vase, quod, a dominante φιλαυτία & κοσμοφιλία evacuatum, Dei gratia, & hinc promanante charitate, non aliquo modo tinctum affectumque, sed imbutum, immo undiquaque perfusum ac impletum est; & quidem adeo, ut non solum sibi ipsi ad spiritualis dulcedinis sensum gustumque sufficiat, sed etiam in aliorum usum uberrime redundet. Certe homo fide, & per hanc charitate, plenus, est perennis fontis instar, qui nunquam exsiccatur, sed rivulos suos ad alios sitientes, immo in vitam usque æternam, emittit: siquidem homo, quod per charitatis abundantiam ferit, metet in æternum Gal. VI, 8. Hæc est illa aqua, de qua Christus Joh. IV. 14. aqua, inquit, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aque salientis in vitam æternam. Indicatur ergo hac voce indoles charitatis, & totius Christianismi, Evangelica, a legali multum diversa. Legali enim, quæcunque agit homo, agit coacte & minus sincere, immo difficulter & interrupte, similis puteo, seu fonti, qui aquam debet scaturire, quam tamen non habet, sed, ut ipsi externe prius infundatur, expectat. Sic hypocritarum proprium est, das Wasser (der Liebe) in den Brunnen tragen / quemadmodum nos Germani in proverbio dicimus. Eorum vero, qui ex fonte Evangelii fidem ac charitatem

tem

tēm hauserunt, indoles est libera ac spontanea, in libero ac suavissimo amandi exercitio occupata.

§. XVIII.

Nec dicitur tantum: *ἵνα ἡ ἀγάπη ὑμῶν περισσεύῃ*, sed etiam additur geminatum illud: *ἐτι μᾶλλον καὶ μᾶλλον*, adhuc magis magisque. Quibus particulis ἐμφατικῶς indicantur ac commendantur quinque charitatis proprietates, inter se cognatae: 1. plenitudo atque exuberans mensura, jam tum ipso verbo *περισσεύειν* expressa: 2. incrementum, secundum quod quo plus habet, eo plus infumit: & quo plus infumit, eo plus accipit; secundum illud Christi: *habenti*, digneque utenti, *dabitur*, καὶ *περισσεύσεται*, & reddetur abundantior. Matth. XIII. 12. unde istud amoris *περισσεύμα* existit: 3. exercitium, quo semper occupata est, nunquam otiosa aut remissa: 4. constantia seu perpetuitas, qua semper viret, floretque in Dei laudem ac gloriam, aliorumque salutem intenta. 5. indoles demissa, qua sibi ipsi in opere quasi nunquam satisfacit, sed, ubi pro viribus egit, quantum potuit, tamen ad huc sibi ipsi, ob conscientiam operis imperfectionem, adhuc displicet, viribus auctis (chaurit enim ex plenitudine Jesu Christi *χάρις ἀντὶ χάριτος*, Gnade um Gnade / eine Gnaden-Gabe / Gnaden-Kraft / nach der andern / Joh. I, 16.) *πρὸς τὸ μᾶλλον* tendens; & ubi hoc effecit, *πρὸς τὸ ἐτι μᾶλλον*, secundum symbolum suum Latinum: *plus ultra!* & Germanicum: *Je länger ger / je lieber! je länger je besser! je länger / je leichter!* Huc pertinet illud *περισσεύειν μᾶλλον* 1. Thesl. IV, 1, & 10. conf. omnino c. III. 12. quemadmodum gratia, & donum per gratiam, huius effectus, seu exuberantis charitatis, causa dicitur *πολλὰ μᾶλλον περισσεύσαι*, multo magis in credentes exuberasse, Rom. V, 15. eosque accepisse *περισσείαν τῆς δωρεᾶς τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης*, exuberantiam gratiae & doni iustitiae, v. 17.

§. XIX.

Speciatim Apostolus in commendata hac charitatis exuberantia respicit ad beneficentiam, ergo afflictos & egentes assidue exercendam; cuius jam tum coeptae, & erga ipsum Paulum de-

mon-

monstratæ, laudem Philippenſibus diſerte tribuit. Sic 2. Cor. IX, 18. τὸ περισσεύειν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν, abundare ad omne opus bonum, ſpeciatim accommodat ad curam pauperum, illudque itidem e περιουσία πάσης χάριτος derivat. Specialis vero hic reſpectus nihil derogat modo dicto ſignificatui huius locutionis generali & ampliſſimo. Nec putandum eſt, Paulum hic tantum loqui de eo, quod exoptet, non de eo, quod re ipſe præſtetur, aut præſtari poſſit & ſoleat, adeoque a voto Paulino non valere conſequentiam ad ipſum voti effectum. Certe hoc eſſet verbum Dei ad ſuam interpretari libidinem, ac prodere mentem, ab omni gratiæ guſtu ac perceptione alieniſſimam, naturæ vero labi penitus adhuc immerſam, nec appetere neceſſariam δοκιμασίαν & vitæ εὐκρίνειαν, quippe quæ, ut paulo poſt audiemus, obtingunt nemini, niſi ἀγάπῃ ἐτι μᾶλλον ἢ μᾶλλον περισεύοντι. Quid? quod Apoſtoliis, quæ hic apprecatur, aliis aperta aſſertione tribuit v. g. Rom. XV. 14. Parum erraret excuſatius, qui putaret, hinc Chriſtianos conſtitui ἀναμαρτήτως, ſeu eum hinc effici ſtatum, qui omnis peccati, omniumque defectuum, ſit expers. Etenim non valet conſequentia ab abundanti amoris exercitio ad ipſam ἀναμαρτησίαν. Potius hinc contrarium demonſtramus. Nam, niſi peccati reliquiæ, charitatis exercitio obſtantes, adhuc in renatis iis, qui jam tum charitatis chariſmate abundant, eſſent reſiduæ, ſupervacuum eſſet iisdem addere calcar, ut ἐτι μᾶλλον ἢ μᾶλλον exuberent: id quod ſine lucta adverſus peccati reliquias, eſſi ſpontanea & victrice, ne quidem intelligi pot-eſt. Verbo: πλεονεξία τῆς χάριτος, ἥς ἐπερίσευσεν εἰς ἡμᾶς, divitiæ gratiæ, quæ exuberavit in nos, exundare debet in divitias charitatis, ſapientiæ ac intelligentiæ, Eph. I. 8.

§. XX.

Sequitur *modus* creſcendi & exuberandi amore, vocibus ἐπιγνώσει ἢ πάσῃ αἰσθήσει expreſſus. De ſingulis ſeorſum. ἐπιγνώσις ſignificat cognitionem, & quidem veram ac ſolidam. Hæc vero cum minime abſolvatur nuda & ſimplici notitia, ſed

no

notitia ea, qua rem cognitam approbamus, magnificamus, eique amoris affectu adhæremus; simul denotat *agnitionem*, qua rem solide cognitam agnoscendo nostram facimus, in eaque cum sancto ulterius fruitionis desiderio ac fiducia acquiescimus. Unde facile intelligitur, cur charitatis exuberantia hac ἐπιγνώσει promoveri debeat ac possit. Viva enim est ac solida: quæ quo fit major ac illustrior, eo majora & luculentioraprehenduntur Dei beneficia, nobis exhibita, eoque major inde existit amandi & obligatio & προθυμία. Revera autem ejusmodi *agnitio* ipsius *fidei* indolem habet, immo certo respectu ipsa est *fides*. Nam quemadmodum *fidei desiderium* ac *fiducia* nunquam est sine *agnitione*; ita *agnitio* vera nunquam est sine *desiderio* ac *fiducia*. Unde *fidei* denominatio a certa sui parte, seu proprietate, facta, revera non tantum alicujus partis, sed totius *fidei* naturam significat; ita tamen, ut illius *fidei* proprietatis, quæ κατ' ἐξουσίαν denominatur, etiam præcipuus haberi soleat respectus. Intelligi autem hoc loco ἐπιγνώσεως nomine *fidem*, porro inde liquet, quia agitur de incremento charitatis, & modo in charitate exuberandi. Jam vero manifestum est, charitatem ex *fide*, unde orta est, etiam incrementum sumere; siquidem potius *fides* charitatem auget, quam *charitas* *fidem*. Huc accedit conditio Philippenſium, qui jam inde a prima sui conversione *fidem*, & ex *fide* charitatem, conceperant, adeoque non aliam acceperant ἐπίγνωσιν, quam quæ est *fidei*. Unde & hac *charitas* eorum exuberare debet.

§. XXI.

Et hic significatus, quo ἐπίγνωσις ponitur pro *fide*, Scripturæ admodum est familiaris. Sic v. g. Eph. I, 17. precatur Paulus, ut Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater gloriæ, dei Christianis Ephesinis Spiritum sapientiæ & revelationis, ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ, per agnitionem sui i. e. per *fidem*, conf. c. IV. v. 13. ubi post vocem τῆς πίστεως additur ἐξηγητικῶς: ἡ τῆς ἐπίγνωσεως: idem fit Tit. I, 1. Ita quod in nostro loco dicitur πεισθεῖν ἐν ἐπιγνώσει, ad Col. I. v. 9. dicitur πληρωθῆναι (κατὰ)

τα) τὴν ἐπίγνωσιν θελήματος αὐτοῦ, impleri fide seu fiduciali agnitione voluntatis ejus. Et eodem sensu Colossenses c. I, v. 10. dicuntur αὐξανόμενοι εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Θεοῦ. Huc refer c. II, v. 2. C. III, 10. Sic 1. Tim. II, 4. quando dicitur: *Deus cunctos homines vult salvos fieri, & εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἔλθεῖν*, & ad agnitionem veritatis pervenire, nihil aliud innuitur, quam fides, utpote salutis medium & organum a parte nostri. Sic 2. Tim. III, v. 17. impii dicuntur semper discere, nunquam tamen εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθεῖν, pervenire ad fidem, cujus objectum est veritas, præcipue Evangelica. Huc refer loca sequentia Ebr. X, 26. 2. Petr. I, 2. item v. 3. & 8. c. II, 20. Eadem quoque significatus δεινώσει accipitur verbum ἐπιγινώσκειν, pro credere, Matth. XI, 27. c. XVII, 12. Col. I, 6. 1. Tim. IV, 3. 2. Petr. II, 21. Eadem emphasis non raro inest vocibus γινώσκεις & γινώσκειν, ut liquet ex Luc. I, 77. Rom. XV, 14. 1. Cor. I, 5. 2. Cor. II, 14. c. IV, 6. X, 5. Phil. III, 8. 2. Petr. III, 18. Hæc de Nomine γινώσκεις. De verbo γινώσκειν loca sequentia probe sunt notanda. Math. XIII, 11. Luc. XIX, 42. 44. Joh. I, 10. c. VI, 69. ubi τὸ γινῶναι τῷ πιστεῖν ἐξηγητικῶς additur. c. VII, 17. VIII, 28. item v. 32 & 55. X, 14. XIV, 17, 20. XVI, 3. XVII, 3, 7, 8, 25. Act. XXII, 14. Rom. III, 11. 1. Cor. I, 21. II, 8, 14. VIII, 2. Gal. IV, 9. Eph. III, 19. Phil. III, 10. Ebr. III, 10. VIII, 1. 1. Joh. II, 3, 4, 13, 14. III, 1, 6, 20. IV, 6, 7, 8, 16. V, 20. 2. Joh. v. 1. Apoc. II, 17. Huc præcipue refer locum ex Jes. LIII, 11. ubi Messias dicitur per agnitionem sui multos justificare. Quæ cum ita sint, verissima est regula hermeneutica, quod verba notitiæ & sensuum, proprie & ἐμφατικῶς sumpta, intelligenda sint cum affectu & effectu; & optime hunc ipsum locum interpretatur B. GLASSIUS, quando Philol. Sac. Rhet. S. p. 1302. Agnitio hæc est, inquit, VI. VA FIDES in Christum, Tit. I, 1. 2. Joh. XVII, 3. Ef. LIII, 11. Eam comitatur αἰσθησις, sensus, hoc est experientia interior animæ, seu interius Spiritus Sancti in corde testimonium, de
gra-

gratia Dei & ad adoptione ad salutem, de quo Rom. V, 1, 5. VIII, 16, 17. c. XIV, 17. Ebr. V. 14.

§. XXII.

Certe non exiguum vox *ἐπιγνώσεως* vim accipit e voce *αἰσθήσεω*, quæ ipsi *ἐξηγητικῶς* adjecta est. Indicavit enim Apostolus hac declaratione, se intelligere *ἐπιγνώσει* cum *αἰσθήσει* conjunctam, seu talem, quæ ipsam in se *αἰσθήσει* contineat. *Αἰσθήσεω* autem significat *sensum*, ipsamque *sentiendi vim*, & quidem proprie corporalem; ad animum translata hæc vox denotat sensum mentis spirituales in genere, quo quis res spirituales spiritualiter percipit. Speciatim & *τατ' ἐξοχὴν αἰσθήσεω* denotat sensum spiritualis gustus in rebus sub eundem cadentibus, h. e. mere practicis, quales sunt illæ, quæ ad applicatricis gratiæ ambitum pertinent. Dari vero rerum spiritualium sensum gustumque, vel inde manifestum est, quia revera sunt animis nostris cibus ac alimentum. Quare ut cibum naturalem sentit ac degustat corpus, speciatim lingua ac palatum; sic cibi supernaturalis sensu gustuque afficitur anima, speciatim voluntas. Huc respexit David Ps. XXXIV, 9. *טעמו וראוי בִּרְטֹב יְהוָה* *gustate & videte, quod bonus Jehovah.* &c. Ad hæc Davidis Petrus respicit Ep. I. c. II, 2, 3. *appetite*, inquit, *illud lac animi, doli expers, ut per illud suboleascatis, ἵνα ἐγεύσασθε, si quidem gustastis, quod benignus sit Dominus.* Ceterum quantum habuerit rerum spiritualium & ipsius divini verbi gustum David, vel solus Psalmus CXIX abunde declarat. Hunc vero suavissimum gustum nihil esse aliud, quam ipsum dulcescentis gratiæ, in pectora nostra per Spiritum S. diffusæ, sensum, res ipsa indicat, & affirmat Paulus Rom. V, 5.

§. XXIII.

Non desunt, qui *αἰσθήσεω* vocem per *prudentiam* aut *intelligentiam* exponunt. Sed hujus expositionis cum modo dicta nulla est pugna; potius suavissima hic subordinatio deprehenditur. Nam *intelligentiæ* subest *gustus*, ita ut illa in rebus practicis nunquam sit solida sine gustu, gustus vero eam gignat. Cujus rei egregiam habemus imaginem in cibis naturalibus. Ho-

C

rum

rum enim qualis sit natura, qualis præstantia ac efficacia, non intelligimus solo adspectu, aut solo auditu, sed, gustus accedat, necesse est. Hic si non solus, certe tamen primarius & certissimus est iudex cibi atque potus, vilis ne sit an præstans, gratine an ingrati saporis. Eadem est ratio gustus supernaturalis, qui intelligentiæ est formator. Atque ita *ἀιθροῖς* est degustatio quædam intelligens, seu intelligentia deguttans. Hinc intelligitur, cur discipuli Christi, cum hic illis instantem afflictionem prædiceret, Luc. IX, 45. dicantur ignorasse, nec *gustasse* (*μὴ ἀιθροῖς*) sermonem Christi, sie hatten keinen Geschmack daran/ es schmeckte ihnen die Lehre vom Creuze nicht: Unde eum nec recte intelligere poterant: Et hoc comprobatur idiotismus Hebræus, quo *דַּבַּר* significat non solum *lingua* & *palato*, sed etiam *mente degustavit*; quemadmodum *דַּבַּר* gustum oris & animi. Vide Pl. XXXIV, 9. Prov. XXXI, 18. Pl. CXIX, 66. &c. Idem idiotismus obtinet in aliis linguis, speciatim Græca, Latina & Germanica, ut notissimum est.

§. XXIV.

Quæ cum ita sint, facile dari potest ratio, cur B. LUTHERUS *ἀιθροῖς* vocem reddiderit Germanice *Erfahrung*: unde etiam totam hanc Dissertationem *Experientiæ* nomine inscribere haud dubitavi. Etenim rem sentire ac degustare nihil est aliud, quam eam sentiendo ac gustando, seu ipso sensu gustuque, *experiri*. Nec datur ulla alicujus rei experientia, nisi res, cujus experientiam quærimus, illi sensui, cui præcipue subest, submitatur præsens. Sic Indiæ nullam habet solidam experientiam, seu experimentalem cognitionem, nisi qui eam ipse oculis subjecit, iisque, qualis sit, revera est expertus. Nec datur pomi Indici, gratine sit, an ingrati saporis, experientia, nisi per gustum. Immo nulla datur alicujus artis, aut opificii, experientia, nisi per ipsam sensuum praxin: quæ ut experientiam gignit; sic experientia parit solidam ejus rei notitiam. Quod in naturalibus deprehendimus, illud nec in spiritualibus abesse potest. Horum enim ea est natura, ut cadant omnino sub experientiam interiorem; animusque noster, uti jam ostensum est,

est,

est, eas habet facultates, quibus rerum sibi obviarum experientiam capere possit.

§. XXV.

Nec frustra additur *αἰσθήσεως* voci vox *πάση, ἐν πάση αἰσθήσει*, in omni sensu: quæ procul dubio significationem seu *δύναμιν αἰσθήσεως* auget. Sensum in spiritualibus, etiam bonum, rectumque, non unius esse generis, sed varium seu multiplicem, jam supra §. XXII. indicavi. Et ad hunc respicit Apostolus. Adumbrabo ejus mentem imagine sensuum naturalium, rerumque eos afficientium. Notum est, res plurimas non posse uno sensu solitarie cognosci, sed ad earum explorationem plerumque plurium sensuum complicatum quasi usum requiri. Sic cœlum stellatum una cum medii & inferioris aëris meteoris cadit in sensum aurium & oculorum, & quidem in horum sensum primario: unde solo auditu percipi ac dijudicari nequit; multo minus variorum colorum, qui proprie & primario sunt objectum visus, natura solo auditu dijudicari potest. Porro si flores, herbasque ac arbores, tantum oculis intuemur, in naturam earum non penetramus, sed aperiendæ sunt aures, ut, quales eas alii fuerint experti, intelligamus. Sed neque aurium sensus, visui additus, hic sufficit; siquidem adhibendus præterea est odoratus cum gustu tactuque; immo usus earum culinaris ac medicus. Quibus conjunctim adhibitis, deprehendimus ipsa experientia, quænam ipsarum sit natura, quæ proprietates. Eadem speciatim est ratio ciborum, de quibus præter sensus alios, debite adhibendos, inprimis gustus judicat; & quidem quam certissime.

§. XXVI.

Ex his facile intelligimus, quid sibi velit Apostolus, quando dicit *ἐν πάση αἰσθήσει*, omni sensu. Re ipsa negat, res practicas solo intellectu digne percipi, ad earum dijudicationem sensuum, seu facultatum animi, conjunctum requirens usum, inprimis applicationem voluntatis, cujus est rerum spiritualium, quæ sub gustum spirituale cadunt, saporem percipere, atque hinc spirituale acquirere experientiam. Quem-

admodum enim objecta physica pluribus sensibus simul, uno tamen præcipue, percipi possunt ac debent; sic etiam res hyperphysicæ, & inter has eæ, quæ κατ' ἐξοχὴν sub voluntatis cadunt experientiam, a singulis animi facultatibus sunt percipiendæ, primario autem a voluntate, ejusque & desiderio & acquiescentia. Unde Apostolus πᾶσαν αἰσθησιν Ebr. V, 14. explicat per αἰσθητήρια, in plurali, & quidem γεγυµνασµένα. Quidamvis αἰσθητήριον proprie significet sentiendi organon; res tamen ipsa eodem recidit. Etenim organa sentientis animæ sunt ejus facultates, quæ ubi per habitum sentiendi bene exercitatæ sunt, ibi etiam adest ipsa habitualis αἰσθησις, eaque πᾶσα, omnis. Ipsa vero hæc experientia hic deprehenditur diversa, pro diverso respectu. Adest enim experiendi *actus* in singularum facultatum applicatione. Et hic ubi fideliter & crebro est repetitus, experiendi *habitus* parit; habitus vero hic gignit *effectum* judicii practici, seu ipsius *prudentiæ experimentalis*, dignæ, quæ præcipue experientiæ nomen gerat.

§. XXVII.

Hæc hætenus de *modo* incrementi spiritualis, per experientiam capiendi. Sequitur versiculo 10. in vocibus εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑµᾶς τὰ διαφέροντα, ejusdem *finis* atque *effectus*, qui est δοκιµασία *spiritualis*. τὸ δοκιμάζειν significat probare, non vero rationibus & argumentis, (quæ requiruntur ad ἀπόδειξιν & ἰλεγγχον) sed accurato *examine* & *experientia*: unde etiam recte redditur per *experiri* & *examinare*. Sic aurum probatur igne, an purum sit; & ignis probatio ab eo impuritatem removet. Vide I. Pet. I, 7. conf. c. IV, 12. item I. Cor. III, 13. Item lapis Lydius probat metallum, ita ut genuinum purumque ab adulterino & impuro discernat. Et quia probatio ejusmodi instituitur cum insequente genuini *approbatione*; hinc τὸ δοκιμάζειν porro significat aliquid *facta exploratione approbare*, seu pro idoneo declarare & eligere: quo sensu Paulus I. Thess. II, 4. καθὼς, inquit, δεδοκιµάσµεθα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, quemadmodum approbati, seu idonei judicati sumus a Deo

Deo

Deo &c. Sic Rom. XIV, 22. *Beatus predicatur, qui non iudicat seipsum ἐν ᾧ δοκιμάζει, in eo, quod probat, h. e. approbat.* Conf. Rom. I, 28. 1. Cor. XVI, 3. 2. Cor. VIII, 22.

§. XXVIII.

Quibus observatis facile liquet, cur αἰσθησις ab Apostolo præmittatur τῇ δοκιμασίᾳ; seu cur ille τὸ δοκιμάζειν e spirituali sensu gustuque derivet. Etenim quæ gustamus, alioque sensu ad vivum percipimus, eorum naturam & proprietates gustando ac sentiendo experimur. Quo facto, facilis est exploratio, facilis genuinorum ac salutarium approbatio. Atque ita αἰσθησις est mater, aut, si mavis, organum δοκιμασίας. Unde, quo quis fidelius & frequentius spiritualis sensus ac gustus organon exercet, eo maiorem acquirit experientiæ & δοκιμασίας spiritualis habitum. Et hæc est ratio, cur Apostolus Ebr. V, 14. solis τελείως, seu spiritualiter adultis, tribuat αἰσθητήρια γεγυμνασμένα, sensus διὰ τὴν ἔξιν (nimirum αἰσθήσεως,) per experientiæ habitum, exercitatos, & quidem itidem in δοκιμασίας finem atque effectum; siquidem addit: πρὸς διάκρισιν καλῆ καὶ κακῆ. Sic utraque vox, seu nomen αἰσθησις, & verbum δοκιμάζειν spirituales experientiam, de qua hæc Dissertatio potissimum suscepta est, exprimit. Neutrum vero, sive nec gustum, nec inde natam spirituales experiendi seu explorandi habilitatem, esse in non renatis, præter alia docemur Pronomine ὑμᾶς, quod τῷ δοκιμάζειν adjectum est. Per hoc enim spiritualis experientia restringitur ad Philipenses, qui vera conversione vere rege-niti erant. Ubi vero est δοκιμασίας χάρισμα, ibi etiam est δοκιμὴ & δοκίμιον, experimentum, Rom. V, 4. Phil. II, 22. Jac. I, 3. 1. Pet. I, 7. seu res per experientiam exploratissima: quale fidei ac sinceritatis suæ experimenta qui edit, merito vocatur δοκιμος, probatus & acceptus Rom. XIV, 17. XVI, 10. 1. Cor. XI, 19. 2. Cor. X, 18. c. XIII, 7. 2. Tim. II, 15. Jac. I, 12. ἀδοκίμω, qui nullum sinceritatis suæ documentum dare potest, oppositus 2. Cor. XIII, 5.

§. XXIX.

Δοκιμασίας objectum sunt τὰ διαφέροντα. Διαφέρειν proprie

prie significat in diversas partes agere ac *disjungere*: quæ vero disjunctione egent, revera pro naturæ suæ diversitate differunt; & quæ sic *differunt*, eorum alia aliis sunt *præstantiora* ac *meliora*. Hinc *διαφέρειν* arctissima sensus cognatione significat *disjungere*, *differre*, & *antecellere* seu *præstare*. Unde τὰ *διαφέροντα* loco nostro quid sint, constat. Sic vocantur dogmatica & practica fidei ac Christianismi objecta, quæ pro diversa sua indole ac natura discrepant, & quorum alia aliis antecellunt. Atque ita beneficio *αἰσθήσεως δοκιμάζειν τὰ διαφέροντα*, est vero fidei lumine ac gustu explorare res in Christianismo obvias ac discrepantes, easque pro diversa sua indole, uti & actiones pro diversitate circumstantiarum, ita discernere, ut meliora ac præstantiora approbentur ac eligantur, ceteris repudiatis. Lutherus satis bene redditit, daß ihr prüffen (und auch nach der Prüfung erwählen) möget / was das beste sey. Hoc est, quod Paulus e renovationis studio derivat, quando Rom. XII, 2. εἰς τὸ, inquit, *δοκιμάζειν ὑμᾶς τὸ θέλημα τῆ θεῆς, τὸ ἀγαθόν, ἢ εὐάρεστον ἢ τέλειον*. Sic Ephesii ductu lucis debent esse *δοκιμάζοντες, τί ἐστὶ εὐάρεστον τῷ Κυρίῳ* c. V, 10. Et 1. Thessal. V, 21. utrumque & *δοκιμάζειν* & τὰ *διαφέροντα* exprimit ac respicit, dicens: *πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε*. Ubi κατέχειν τὸ καλόν, est eorum, quæ discrepant, seu τῶν *διαφερόντων*, optima approbare ac eligere. E contrario τὰ ἀδιάφορα sunt, quæ ratione excellentiæ & indolis suæ non ita discrepant & differunt, ut multum intersit, utrum ea eligas, aut repudies.

§. XXX.

Pertinet vero ad τὰ *διαφέροντα* ipse homo cum omnibus suis cogitatis, dictis & factis, totoque statu suo interiore & exteriori. Potest enim, immo debet, unusquisque semetipsum habere pro explorationis objecto. Et hoc est, quod in doctrina hac urget Scriptura sacra, v. g. 1. Cor. XI, 28 *δοκιμάζτω ἄνθρωπος σῶαυτὸν*, item 2. Cor. XIII, 5. *ἑαυτὸς πειράζετε, ἑαυτὸς δοκιμάζετε*, tentate & explore vosmet ipsos. Gal. VI, 4. *τὸ δε ἔργον ἑαυτῷ δοκιμάζτω ἕκαστος*. Nec nos solum,

nostraque, verum etiam alios, ipsorumque spiritum & indolem, debemus ad accuratum veri rectique examen vocare, secundum illud Johannis Epist. 1. c. IV, 1. *carissimi, ne cuius spiritui credatis, ἀλλὰ δοκιμάζετε τὰ πνεύματα, sed explorate spiritus* &c. Et huc τὰ διαφέροντα, ab Apostolo generatim intellecta, speciatim pertinere, vel ex ipsa hac ad Philippenfes Epistola constat. Etenim c. III, v. 2. βλέετε, inquit h. e. per δοκιμασίαν cognitos cavete canes, cavete malos operarios, cavete concisionem. Huc ἀναλόγως refer v. 17. illud : σκοπεῖτε considerate (seu per δοκιμασίαν cognitos, tanquam scopum & typum, sequendo respicite) eos, qui sic ambulant, quemadmodum habetis nos pro exemplari : nam complures ambulant &c.

§. XXXI.

Sequitur scopus atque effectus δοκιμασίας, atque ita etiam experientiæ spiritualis, qui est εὐλικρίνεια, sinceritas animi, doctrinae atque vitæ, eine Gemüths-Glaubens- und Lebens-Lauterkeit. Est hæc vox admodum emphatica: id quod vel ex ipsa ejus etymologia constat. Etenim componitur e voce εἰλη seu εἰλη splendor solis, & κρίνω judicio, secerno, discerno. Et τὸ εὐλικρινές proprie est res pura, quæ, in aprium producta, judicium seu examen sustinere potest; vel quæ explorata probataque est ad solem, πρὸς εἰλην κρινόμενον, ad solem dijudicata. In applicatione αἰδησις & δοκιμασία sunt instar radiorum solis, qui rerum sibi expositarum defectus, aut præstantiam ac proprietates, antea latentes, detegunt, eum in finem, ut remotis iis, quæ corrupta sunt, suppletisque defectibus, res fiant integræ, puræ, sinceræ, examen minime reformidantes. Atque ita animus εὐλικρινής est animus veritatis splendore ita collustratus atque expurgatus, ut doctrinae, fidei, vitæque sinceritate serena, & serenitate sincera (quæ est ipsa εὐλικρίνεια) gaudeat, possitque ἀκρίβως περιπατεῖν Eph. V, 15.

§. XXXII.

Et ejusmodi animus non detrectat prodire in aprium, seu ad veri rectique examen, immo in ipsius Christi, qui vera lux est,

est, conspectum. Secundum illud Christi: *ὁ ποιῶν τὴν ἀλήθειαν, ἔρχεται πρὸς τὸ Φῶς, venit ad lucem, ut conspicua fiant opera ipsius, quod in Deo facta sint.* E contrario qui caret *ἐιλικνεία*, seu *omnis, qui mala agit*; *μισεῖ τὸ Φῶς, odit lucem, & ὃν ἔρχεται πρὸς τὸ Φῶς, nec venit ad lucem, ne arguantur opera ipsius*, Joh. III, 20, 21. Ceterum vis vocis adhuc fit clarior e locis parallelis 1. Cor. V, 8. 2. Cor. I, 2. c. II, 17. 2. Petr. III, 1. Quando vero Apostolus non dicit *ὁμῶς ἐστε*, vos estis, sed *ὡς ἐστέ*, *sinceri*, nihil derogat sinceræ Philippensium conversioni, qua genuinam & candidam mentis sinceritatem induerant; sed quam luculentum illa *ἐιλικνεία* sumere debeat incrementum, ostendit. Etenim mentem dolosam, malique propositi tenacem, exui in vera *μετανόια*, egregie indicat David, Ps. XXXII, v. 2. solis doli, malique propositi, expertibus remissionem peccatorum tribuens. Et hac excidebat Simon *ὁ μαγεύων*, quia mens ipsius haud erat *εὐθεία*, recta sincereque coram Deo, utpote *χολὴν πικρίας & σύνδεσμον ἀδικίας* fovens. Act. IIX, 21. seqq.

§. XXXIII.

Voci *ἐιλικνείας* ἐξηγητικῶς additur vox *ἀπρόσκοποι*, quod est *offendiculi expers*, & quidem generatim, h. e. in sensu *passivo*, qui offensionem non accipit, seu remoram sibi in via salutis poni haud permittit, aut positam removet, inoffenso pede in eadem pergens; nec non in sensu *activo*, qui aliis ad scopum contendentibus non est offendiculo, seu remoræ. Qui significatus posterior e priore, tanquam nobiliori & causa, gignitur, & hic præcipue attendendus est. Soli vero *ἐιλικνείας* sunt *ἀπρόσκοποι*. Etenim, ut jam monitum est, *ἐιλικνεία*, uti & *αἰδῆσις*, & *δοκιμασία*, singula viæ ad salutem impedimenta, ambages & remoras detegunt, atque ab euntibus sejungunt; atque ita eos reddunt *ἀπρόσκοποις*, qui habent *ἀπρόσκοπον συνείσησιν*, conscientiam sine offendiculo, erga Deum & homines: quæ tamen ut constanter retineatur, assidua requiritur *ἀσκησις*, Act. XXIV, 16. conf. 1. Cor. X, 32. Sic 1. Joh. II, 10, 11. *qui diligit fratrem suum* (h. e. qui charitate abundat,

&

& est εἰλικνεῖς) in lumine manet, καὶ σκάνδαλον, offendicu-
 lum in ipso non est: qui vero fratrem suum odit, (charitate,
 δοκιμασία atque εἰλικνεῖα carens) in tenebris est, & in tene-
 bris ambulat, & nescit, quo eat, quia tenebræ obcæcaverunt
 oculos ejus.

§. XXXIV.

Tandem accedit determinatio, usque quo continuari &
 contendere debeat sincerus hic atque expeditus Christianismi
 cursus, nimirum εἰς ἡμέραν χριστοῦ, usque ad diem Christi, us-
 que ad diem, qui erit κατ' ἐξοχὴν Christi, futuri δικαιοκριτοῦ,
 venturi ad iudicium cum maiestate eminentissima. Hic κατ-
 διογνώσεως est, atque erit, etiam occulta tenebrarum & consi-
 lia cordium manifestaturus. Quos deprehendet εἰλικνεῖς καὶ
 ἀπροσκόπως, hos, ut lucis filios, ipse sol iustitiæ, tanquam in a-
 pricum æternæ gloriæ producet, Col. III, 4. in iisdem glorio-
 sius & admirandus futurus, 2. Thessal. I, 10. Sic, quod in loco
 nostro est εἰλικνεῖς καὶ ἀπροσκόπος, 1. Cor. I, 8. est ἀνέγκλητος;
 & quod hic est εἰς ἡμέραν χριστοῦ, ibi est ἕως τέλους ἐν τῇ ἡμέρᾳ
 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ. Immo in ipsa ad Philippen-
 ses Episto-
 la huius rei ἐξηγησιν deprehendimus, v. g. c. I, v. 6. *persuasus
 sum hoc, quod is, qui cæpit in vobis opus bonum, ἐπιτελέσει,
 perficiet, usque ad diem Jesu Christi.* Conf. c. II, 16. Quam-
 vis Philippen-
 ses ipsum iudicii diem vivendo non attigerint,
 poterant tamen illi, qui usque ad vitæ finem ἐν τῇ εἰλικνεῖᾳ
 perseveraverant, dici attingere diem Christi; siquidem quales
 nos ultima rerum linea, mors, invenit, tales nos, exuviis cor-
 poris depositis, sistit Christo, ita etiam coram ipso iudice ali-
 quando sistendos. Respicitur simul ad posteros, alios Chri-
 stianos, in Christianismi εἰλικνεῖᾳ usque ad extremum diem
 perseveraturos. His ἐξηγητικῶς expeditis, & quidem citra Au-
 ctorum ac sententiarum allegationes citationesque, utpote
 quas in re manifesta pro supervacuis habui; pergo ac Sectio-
 nem secundam, seu Dogmaticam, paucis absolvendam.